

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

БОГАЧИК МАРИНА СЕРГІЙВНА

УДК 37. 013.44

РОЗВИТОК ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ПРЕДМЕТІВ

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Рівненському державному гуманітарному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Пальчевський Степан Сергійович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління
освітою.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Морська Лілія Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри англійської філології;

кандидат педагогічних наук, доцент
Дрогайцев Олександр Іванович,
КП ДВНЗ «Криворізький національний університет», доцент
кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання.

Захист відбудеться «26» червня 2013 р. о 12.⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий «22» травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Однією із значимих подій нашого часу є перехід людства від постіндустріального суспільства до інформаційного, для якого характерно інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та збільшення обсягу інформації, що особливо помітно в освітній сфері.

Перед системою освіти постає принципово нове завдання – підготувати молоду людину до життя і діяльності в умовах інформаційного світу. Це означає навчити учнів грамотно працювати з інформацією (вміти збирати певні факти, аналізувати їх, робити ґрунтовні об'єктивні висновки, розв'язувати певні проблеми); виокремлювати важливі знання з розмаїття, яке пропонує сучасний інформаційний простір за допомогою традиційних – друкованих джерел інформації та ІКТ. Тому постає необхідність розвитку інформаційної компетентності. До сьогодні пересічному читачеві не завжди вдається визначити різницю між термінами «інформаційна» та «інформатична» компетентність. У масовій практиці прийнято вважати, що інформаційна компетентність – ширше поняття. У зв'язку з цим постає проблема чіткого розрізнення цих понять, зважаючи на те, що інформатична компетентність є складовою інформаційної і розуміється як інтегративна характеристика, що включає в себе сукупність знань, умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей і передбачає здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, оперувати інформаційними даними на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного розв'язання практичних задач навчального характеру.

Зростання обсягу інформації призвело до того, що щороку оновлюється 5 % теоретичних та 20 % професійних знань. Науковці США вводять поняття «період розпаду компетентності», що означає проміжок часу з моменту закінчення навчального закладу до моменту втрати 50 % компетентності у зв'язку з появою нової інформації та ІКТ.

Відповідно до цього актуалізується проблема розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки виникає необхідність опанування ІКТ. Однак вирішення питання розвитку інформатичної компетентності учнів старших класів підіймається лише у процесі навчання інформатики, у той час як сучасні ІКТ активно запроваджуються у процес навчання й інших предметів, зокрема гуманітарного циклу.

Загальний аналіз сутності компетентностей в освітніх системах здійснили О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін. Однак відомо, що компетентнісний підхід до освітньої діяльності залишається й досі об'єктом наукових дискусій у різних країнах. Радою Європи визначено п'ять ключових компетентностей, які має засвоїти підрастаюче покоління європейців. Серед найважливіших називається й інформатична. Практика розвитку інформатичної компетентності досліджується у роботах М. Голованя, В. Жукової, Л. Петухової та ін., однак науковці акцентують увагу на навчальному процесі лише студентів вищих навчальних закладів.

Проблема розвитку інформатичної компетентності учнів старших класів підіймається лише на уроках інформатики, або ж частково на уроках природничого циклу. Питання розвитку інформатичної компетентності старшокласників у процесі навчання гуманітарних предметів залишається нез'ясованим.

Аналіз стану підготовки учнів старших класів у процесі навчання в загальноосвітніх навчальних закладах свідчить про наявність певних суперечностей:

- між інтенсивними темпами зростання обсягу навчального матеріалу та скороченням часу на його опанування і недостатньо ефективними способами його засвоєння;
- між швидким розвитком та активним запровадженням ІКТ і невідповідністю рівня інформатичної компетентності учнів та вчителів;
- між реально існуючими можливостями застосування ІКТ у навчальному процесі та відносно сталими нормативними документами, що визначають зміст, завдання навчальних програм без урахування інформатичної складової.

Розв'язання цих суперечностей зумовлює доцільність спеціального дослідження – **«Розвиток інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася відповідно до комплексної теми наукового дослідження кафедри теорії та методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету «Формування вчителя як конкурентноспроможного фахівця в умовах модернізації освітньої галузі України» (державний реєстраційний номер 0107U000863). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №11 від 25.06.2010 р.) та узгоджена на засіданні Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 7 від 26.10.2010 р.).

Об'єкт дослідження – процес навчання старшокласників гуманітарним предметам у загальноосвітніх навчальних закладах.

Предмет дослідження – дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів.

Мета дослідження полягає у розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці дидактичних умов, що забезпечують підвищення рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів.

Відповідно до мети були визначені такі **основні завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, нормативних документів, шкільних програм, навчальних планів і посібників, стандартів освіти з проблеми дослідження уточнити зміст, структуру, функції, властивості поняття «інформатична компетентність» та сутність супутніх термінів.

2. Проаналізувати стан реалізації проблеми розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у вітчизняному педагогічному просторі; визначити критерії та рівні розвитку інформатичної компетентності учнів старших класів.

3. Визначити, теоретично обґрунтувати дидактичні умови як компонент моделі розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів.

4. Експериментально перевірити дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів безпосередньо зумовлена такою організацією навчального процесу, яка передбачає врахування дидактичних умов, а саме: орієнтація процесу навчання гуманітарних предметів на розширення їхнього інформаційного поля за рахунок розвитку інформатичних знань, умінь і навичок, опори його на внутрішньоінтенційну спрямованість учня, що забезпечує відповідну мотивацію, появи можливостей для реалізації не лише традиційних компонентів змісту шкільної освіти, а й нетрадиційних – досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу; створення ефективного інформаційного навчального середовища у процесі навчання гуманітарних предметів шляхом розв'язання технічних, програмних, академічних, організаційних та дослідницьких проблем; введення інформатичної складової у процес навчання предметів гуманітарного циклу, що є основою для розвитку інформатичної компетентності.

Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження становлять: філософські положення системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних явищ; закони діалектики (закон єдності та боротьби суперечностей, закон взаємозв'язку кількісних та якісних змін, закон заперечення заперечення); системно-структурний підхід до аналізу навчальної діяльності; ідеї модернізації освіти на компетентнісних засадах (Н. Бібік, В. Болотов, С. Гончаренко, Б. Ельконін, І. Єрмаков, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук, О. Савченко та ін.); методологічні засади інформатизації освіти, становлення інформаційної культури особистості, її інформаційного світогляду (Б. Гершунський, С. Гончаренко, А. Коломієць та ін.); ідеї особистісно-орієнтованого навчання (В. Беспалько, І. Бех, В. Давидов, М. Євтух, та ін.); ідеї індивідуального підходу, індивідуалізації навчання (А. Адлер, К. Купер, А. Мілер та ін.); ідеї інтегративного

підходу до навчання (В. Бондар, Л. Вовк, І. Зязюн, І. Підласий та ін.); питання пізнавальної самостійності (В. Буряк, Л. Вяткін, І. Лернер, О. Савченко та ін.); ідеї формування комп'ютерної грамотності та інформаційної культури (А. Єршов, А. Коломієць та ін.); ідеї розвитку медіа-освіти (О. Баранов, Ю. Усов, Е. Харт та ін.); ідеї застосування інформаційних технологій у навчальному процесі (В. Биков, А. Єршов, М. Жалдак, Є. Полат та ін.); ідеї застосування інформаційних технологій у процесі вивчення іноземних мов (М. Акапова, Н. Басова, М. Варшауер, Є. Полат, та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань застосовано **комплекс методів**:

- *теоретичні* (теоретичний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури) для визначення концептуальних засад дослідження, аналізу та узагальнення педагогічного досвіду вчителів щодо розвитку інформатичної компетентності старшокласників, зіставлення й узагальнення отриманих результатів;

- *діагностичні методи* (тестування, анкетування, інтерв'ювання, бесіда, експертна оцінка, самооцінка, педагогічне спостереження, моніторинг) для виявлення рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів та педагогів-гуманітаріїв;

- *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний) для перевірки ефективності дидактичних умов розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів; логічне узагальнення і прогнозування при формулюванні висновків та обґрунтуванні перспективності використання дидактичних умов розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів;

- *статистичні методи кількісної та якісної обробки даних* (групування, ранжування, середнє арифметичне, графічні методи, критерій К. Пірсона) задля аналізу та інтерпритації результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження: загальноосвітні навчальні заклади м. Рівне (ЗОШ I–III ступенів № 8, ЗОШ I–III ступенів № 9, ЗОШ I–III ступенів № 14, ЗОШ I–III ступенів № 22) та м. Шепетівки (ЗОШ I–III ступенів № 1 ім. М. Островського, НВК № 3 у складі «ЗОШ I–III ступенів ім. Н. Рибак з посиленою військово-фізичною підготовкою», ЗОШ I–III ступенів № 4 ім. Валі Котика, ЗОШ I–III ступенів № 8). У експериментальному дослідженні брали участь 420 учнів загальноосвітніх навчальних закладів та 54 вчителя-гуманітарія.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників у процесі навчання гуманітарних предметів (орієнтація процесу навчання гуманітарних предметів на розширення їхнього

інформаційного поля; створення ефективного інформаційного навчального середовища; введення інформатичної складової у процес навчання предметів гуманітарного циклу), які є компонентом моделі розвитку інформатичної компетентності старшокласників у процесі навчання гуманітарних предметів, де взаємопов'язані такі елементи: мета, етапи розвитку інформатичної компетентності (підготовчо-орієнтувальний, процесуально-діяльнісний, аналітико-коригувальний, результативно-узагальнюючий), компоненти інформатичної компетентності (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, ціннісно-рефлексивний), компоненти процесу навчання гуманітарних предметів (цільовий, стимулювально-мотиваційний, операційно-дієвий, контрольно-регулювальний, оцінювально-результативний), рівні розвитку інформатичної компетентності (високий, достатній, середній, низький), а також результат – підвищення рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників ЗНЗ;

– *уточнено* дефініцію поняття «інформатична компетентність старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів»;

– *конкретизовано* змістові компоненти інформатичної компетентності (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, ціннісно-рефлексивний), властивості (відносність, структурованість, селективність, акумулятивність, дуалізм, самоорганізованість, поліфункціональність, мінливість, динамічність) та функції (пізнавальна, комунікативна, адаптивна, нормативна, оцінна, інтерактивна, розвивальна).

Подальшого розвитку набула методика реалізації дидактичних умов розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні положень і висновків, які дають нові можливості для вивчення та розуміння шляхів розвитку інформатичної компетентності учнів старших класів; у впровадженні в освітянську практику дидактичних умов як компоненту моделі розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів у якій враховано особливості структури, змісту, форм, методів та засобів розвитку зазначеної компетентності; у впровадженні у навчальний процес факультативів «Welcome to Great Britain» та «Англійська література XIX-XX століття».

Отримані результати впроваджено у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів м. Рівне: ЗОШ I-III ступенів № 8 (довідка № 253 від 12.11.2012 р.), ЗОШ I-III ступенів № 9 (довідка № 684 від 27.12.2012 р.), ЗОШ I-III ступенів № 14 (довідка № 230 від 12.12.2012 р.), ЗОШ I-III ступенів № 22 (довідка № 241 від 07.11.2012 р.) та м. Шепетівки: ЗОШ I-III ступенів № 1 ім. М. Островського (довідка № 141 від 18.12.2012 р.), НВК № 3 у складі «ЗОШ I-III ступенів ім. Н. Рибачка з посиленою військово-фізичною підготовкою» (довідка № 572 від

06.12.2012 р.), ЗОШ I-III ступенів № 4 ім. Валі Котика (довідка № 538 від 17.12.2012 р.), ЗОШ I-III ступенів № 8 (довідка № 08–01/174 від 07.12.2012 р.).

Теоретичні положення та висновки щодо розвитку інформатичної компетентності старшокласників можуть бути використані у педагогічній практиці загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів, на спецкурсах та факультативах подібної проблематики.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних: «Професійний розвиток педагога в системі безперервної післядипломної освіти» (м. Рівне, 9 лютого 2010 р.); «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів ХХІ століття» (м. Чернівці, 19–22 жовтня 2011 р.); «Теорія і практика педагогічної науки в сучасному світі: традиції, проблеми, інновації» (Росія, м. Новокузнецьк, 14 лютого 2012 р.); всеукраїнських: «Формування соціальної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів» (м. Рівне, 9–10 червня 2011 р.); «Готовність педагогів до інноваційної діяльності в умовах безперервної післядипломної педагогічної освіти» (м. Рівне, 10–11 листопада 2011 р.); «Випереджувальний характер післядипломної педагогічної освіти щодо розвитку суспільства економіки знань» (м. Рівне, 5–6 березня 2012 р.); «Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці» (м. Луганськ, 31 травня – 1 червня 2012 р.); регіональних: Педагогічні читання, присвячені 100-річчю Б. Н. Мітюрова «Історичні аспекти становлення та розвитку національної системи освіти в Україні у контексті педагогічної спадщини Б. Н. Мітюрова» (м. Рівне, 10–11 червня 2010 р.). Матеріали дисертації доповідались та обговорювались на звітних наукових конференціях та засіданнях кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету (2009–2012 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 12 одноосібних наукових роботах, зокрема: 10 статей у наукових фахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 331 назви, 11 додатків, 27 рисунків, 19 таблиць. Повний обсяг дисертації складає 331 сторінку, із них основного тексту – 165 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність і доцільність, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, наведено методи та теоретико-методологічну основу

дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення роботи, подано дані про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку.

У першому розділі *«Розвиток інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів як педагогічна проблема»* інформатична компетентність розглядалася як педагогічна категорія у світлі компетентнісного підходу до педагогічних проблем. Досліджено змістовий та структурний склад інформатичної компетентності старшокласників, визначено стан, тенденції та проблеми розвитку інформатичної компетентності учнів старших класів у вітчизняному педагогічному просторі.

Як показують дослідження, традиційне навчання не може забезпечити відповідну інформатичну підготовку випускників загальноосвітніх навчальних закладів, тому виникає необхідність організації навчального процесу на засадах компетентнісного підходу, визначальними категоріями якого є *«компетенція»* та *«компетентність»* у їхньому співвідношенні одна до одної. Для пояснення терміну *«інформатична компетентність»* важливо розрізняти ці два поняття. Однак, велике розмаїття трактувань цих термінів демонструє відсутність одностайного підходу до їхнього розуміння.

Враховуючи попередні дослідження, ми спробували розмежувати ці поняття: *«компетентність»* – це сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, мотивацій, переконань, цінностей, інтересів індивіда, особистісних якостей та практичного досвіду, які необхідні для успішного виконання певної навчальної діяльності чи досягнення певної мети відповідно до вимог сучасного суспільства. *«Компетенція»* – це певна сфера діяльності чи певне коло повноважень, у яких індивід може ефективно діяти на основі знань, умінь, навичок, мотивацій, переконань, цінностей, особистісних якостей та інтересів.

Розглядаючи компетентнісний підхід, варто наголосити, що це, насамперед, спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток певних компетентностей особистості. У зарубіжних країнах (Австрії, Австралії, Данії, Бельгії та ін.) склалося різне розуміння ключових компетентностей. Це пояснюється тим, що ключові компетентності залежать від пріоритетів того чи іншого суспільства, а також від особливостей національної освіти. Дослідивши перелік ключових компетентностей у вітчизняному та зарубіжному педагогічному просторі, можемо зробити висновок, що провідне місце серед них займає інформатична. Це зумовлене тим, що важливою рисою сьогодення є потужний розвиток ІКТ, який засвідчує перехід до інформаційного суспільства. Тобто відбувається процес інформатизації усіх галузей суспільного життя, у тому складі й освіти, що передбачає розвиток інформатичної компетентності педагогів та вихованців навчальних закладів.

У науковій літературі зустрічаються споріднені, але не синонімічні поняття, пов'язані з інформатизацією освіти, такі як: *«інформаційна компетентність»*, *«інформатична*

компетентність», *«інформаційна грамотність»*, *«комп'ютерна грамотність»*, *«комп'ютерна компетентність»*, *«інформаційно-технологічна компетентність»*, *«інформаційно-комунікаційна компетентність»* (*«ІКТ-компетентність»*). Дуже часто їх значення не розрізняють. Фундаментальною загальнонауковою категорією, яка об'єднує всі ці поняття стає інформація. Найчастіше вживаються терміни *«інформаційна»* та *«інформатична компетентність»*.

На основі дослідження змістової структури цих понять вважаємо, що *інформатична компетентність старшокласників* – це інтегративна характеристика учнів, що включає в себе сукупність знань, умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей і передбачає здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, оперувати інформаційними даними на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного розв'язання практичних задач навчального характеру.

Інформаційна компетентність розуміється як уміння самостійно шукати, аналізувати, відбирати, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати необхідну інформацію за допомогою реальних об'єктів та ІКТ.

Провідними властивостями *інформатичної компетентності* є: відносність, структурованість, селективність, акумулятивність, дуалізм, самоорганізованість, поліфункціональність, мінливість, динамічність.

Основні *функції інформатичної компетентності*: *пізнавальна (гносеологічна)* (направлена на систематизацію знань, на пізнання і самопізнання людиною самої себе); *комунікативна* (направлена на спілкування, передачу інформації); *адаптивна* (дозволяє адаптуватися до умов життя і діяльності в інформаційному суспільстві); *нормативна* (виявляється, як система моральних і юридичних норм та вимог в інформаційному суспільстві); *оцінна (інформативна)* (характеризує уміння орієнтуватися в потоках різноманітної інформації, виявляти і відбирати відому і нову, оцінювати значущу і другорядну); *інтерактивна (рефлексивна)* (формує активну самостійну і творчу діяльність особистості, ведучи до її саморозвитку, самореалізації); *розвивальна* (дозволяє формувати активну самостійність та творчість у навчальній діяльності, що веде до самореалізації та самоактуалізації).

Узагальнюючи попередні дослідження, доцільно виділити такі компоненти у внутрішній структурі *інформатичної компетентності*, які тісно взаємопов'язані між собою:

1. *Мотиваційний компонент*: включає мотиви, цілі, потреби в навчанні, удосконаленні, саморозвитку; прагнення і здатність (готовність) до отримання знань, умінь і навичок у галузі інформатики та ІКТ; націленість на досягнення високого рівня розвитку *інформатичної компетентності*; мотивацію досягнення успіху в навчальній діяльності на основі використання ІКТ.

2. *Когнітивний компонент*: сукупність знань, що відображають систему сучасного інформаційного суспільства; теоретичні знання про основні поняття та методи інформатики як наукової дисципліни; знання ІКТ, їх можливості для розв'язання навчальних завдань.

3. *Операційно-діяльнісний компонент*: досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у формі його результатів – знань, умінь та навичок у галузі інформатики; досвід здійснення відомих способів діяльності у формі умінь діяти за зразком; досвід творчої діяльності у формі умінь вибирати ефективні рішення в проблемних ситуаціях; уміння працювати з апаратним та програмним забезпеченням; уміння спілкуватися з використанням інформаційних засобів і технологій; уміння орієнтуватися в інформаційному середовищі.

4. *Ціннісно-рефлексивний компонент*: розуміння інформатичної компетентності як однієї з провідних навчальних і соціальних цінностей; адекватна самооцінка власних можливостей у використанні ІКТ, інформаційних ресурсів, упевненість у їх виборі та реалізації; наявність власної позиції щодо застосування ІКТ у навчальній діяльності для розв'язання практичних завдань; прагнення до самоактуалізації, саморозвитку, постійної роботи над собою у сфері ІКТ.

У другому розділі – *«Дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів»* спроектовано дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників у процесі навчання гуманітарних предметів; проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності цих дидактичних умов як компоненту моделі розвитку інформатичної компетентності старшокласників у процесі навчання гуманітарних предметів; представлено результати експериментальної перевірки ефективності визначених дидактичних умов.

Процес інформатизації освіти не обмежується технічним переобладнанням навчальних закладів. Насамперед він стосується адаптації педагогічних працівників та учнів до застосування ІКТ у процесі навчання. Тому актуалізується питання розвитку інформатичної компетентності, що й спонукало нас до проведення відповідного експериментального дослідження. Експериментальною базою дослідження обрано загальноосвітні навчальні заклади м. Рівне та м. Шепетівки. Для визначення загального рівня розвитку інформатичної компетентності учнів 10–11 класів проведено констатувальний експеримент, в якому взяли участь 420 старшокласників та 54 вчителя-гуманітарія.

Визначено *основні дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників*:

1. Орієнтація процесу навчання гуманітарних предметів на розширення їхнього інформаційного поля за рахунок розвитку інформатичних знань, умінь і навичок, опори його на внутрішньоінтенційну спрямованість учня, що забезпечує відповідну мотивацію, появи

можливостей для реалізації не лише традиційних компонентів змісту шкільної освіти, а й нетрадиційних – досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу.

2. Створення ефективного інформаційного навчального середовища у процесі навчання гуманітарних предметів шляхом розв'язання технічних, програмних, академічних, організаційних та дослідницьких проблем.

3. Введення інформатичної складової у процес навчання предметів гуманітарного циклу, що є основою для розвитку інформатичної компетентності.

Перша дидактична умова передбачає орієнтацію процесу навчання гуманітарних предметів на такі ознаки компетентнісного підходу, які властиві для основних складових компетентностей:

- розширення у процесі комп'ютеризації навчання гуманітарних предметів інформаційної складової до меж, достатніх для запуску механізму самоорганізації знань учня у нестандартних умовах або у ході розв'язання проблемних ситуацій;

- розвиток пошукових умінь, необхідних для розширення інформаційного поля гуманітарних предметів, та доведення їх до автоматизму;

- опора на внутрішньоінтенційну спрямованість учня у ході формування у нього мотивації до навчання за рахунок розширення інформаційних можливостей для розвитку власної внутрішньоінтенційної сфери;

- полегшення навчального процесу за рахунок поліпшення умов для образотворення в ситуаціях розширення інформаційних полів і появи можливостей для засвоєння не лише традиційних компонентів змісту гуманітарної шкільної освіти: знань, умінь і навичок, а й нетрадиційних: досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу;

- орієнтація навчального процесу на розв'язання головної педагогічної суперечності – суперечності між власноособистісними і загальносуспільним інтересами за рахунок розвитку внутрішньоінтенційної спрямованості учня на основі інформатичної складової.

Організація процесу навчання гуманітарних предметів відбувається згідно з концептуальними положеннями компетентнісного підходу:

- на рівні цілей навчання: випереджувальне цілепокладання, яке передбачає розвиток інформатичної компетентності на високому – творчому рівні, що виявляється у здатності учнів розв'язувати проблеми у нестандартних ситуаціях в сучасному інформаційному суспільстві;

- на рівні змісту навчання: введення інформатичної складової, що має прикладний характер і спрямована на розширення інформаційних можливостей учнів та розвиток внутрішньоінтенційної сфери;

- на рівні методів навчання: застосування продуктивних, розвивальних методів творчого, дослідницького характеру;

– на рівні освітніх технологій: орієнтація процесу навчання гуманітарних предметів на такі технології, які передбачають розвиток адаптаційних можливостей школярів у проблемних нестандартних ситуаціях;

– на рівні організації процесу навчання: спрямованість на розвиток інформатичної компетентності на високому рівні в ході проектної діяльності та інших формах роботи (колективних, індивідуальних тощо);

– на рівні контролю за результатами навчальних досягнень учнів: орієнтація не на оцінку загальнонавчальних нормативних знань, умінь та навичок, а на розвиток компетентності (інформатичної).

Створення ефективного інформаційного навчального середовища в процесі навчання гуманітарних предметів відбувалося шляхом вирішення таких проблем:

– технічних (забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів ІКТ та доступом до мережі-Інтернет);

– програмних (забезпечення програмами спеціального та загального призначення);

– академічних (теоретична, практична, методична, психологічна підготовка вчителів-предметників до застосування ІКТ у процесі навчання гуманітарних предметів);

– організаційних (організація процесу навчання гуманітарних предметів із застосуванням ІКТ);

– дослідницьких (інтеграція ІКТ у процес навчання гуманітарних предметів).

Введення інформатичної складової у процес навчання гуманітарних предметів передбачає застосування та удосконалення знань, умінь та навичок, здобутих на уроках інформатики для розв'язання завдань творчого, дослідницького характеру (наприклад, за допомогою таких програм Windows як: Word, Excel, Publisher, PowerPoint тощо та мережі-Інтернет).

Враховуючи відповідні компоненти (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, ціннісно-рефлексивний) та критерії (мотивація, теоретичні знання, практичні уміння та навички, рефлексія), визначено *рівні розвитку інформатичної компетентності* старшокласників: низький, середній, достатній, високий.

Згідно проведеного констатувального експерименту, низький рівень розвитку інформатичної компетентності показало 59,8 % учнів експериментальних груп та 60,5 % – контрольних груп, середній – 25,2 % та 24,5 %, достатній – 12,9 % та 12,4 %, високий – 2,1 % та 2,6 % відповідно (рис. 1.1.).

Таким чином, серед старшокласників переважає низький рівень розвитку інформатичної компетентності.

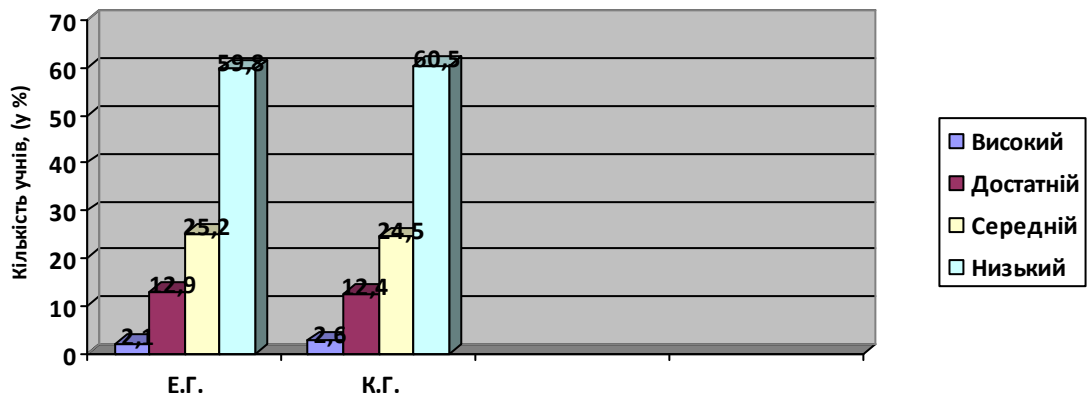

Рис. 1.1. Результати констатувального експерименту щодо рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів

Враховуючи результати констатувального експерименту, причини низького рівня розвитку інформатичної компетентності учнів старших класів, визначені дидактичні умови, розроблено модель розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів (рис. 1.2.).

Для перевірки ефективності дидактичних умов розвитку інформатичної компетентності старшокласників ЗНЗ у процесі навчання гуманітарних предметів як компоненту моделі проведено формувальний експеримент.

Для змістового забезпечення формувального експерименту розроблено програми факультативів з англійської мови «Welcome to Great Britain» та літератури «Англійська література XIX–XX століття», які передбачають виконання низки завдань, пов'язаних із застосуванням ІКТ та спрямованих на розвиток інформатичної компетентності, наприклад: визначення місцезнаходження потрібного файлу; знаходження необхідної довідкової інформації; запуск на виконання текстового редактору; вставляння графічних об'єктів і таблиць в текст; створення слайдів, освітніх презентацій; завантаження табличного процесору; запуск на виконання програми роботи з електронною поштою; здійснення пошуку потрібної інформації в мережі-Інтернет, використовуючи пошукові сервери, тощо.

З метою аналізу результативності дидактичних умов проведено контрольний зріз, упродовж якого визначено та порівняно рівні розвитку інформатичної компетентності старшокласників експериментальних груп після завершення експериментального навчання і контрольних груп після завершення традиційного навчання.

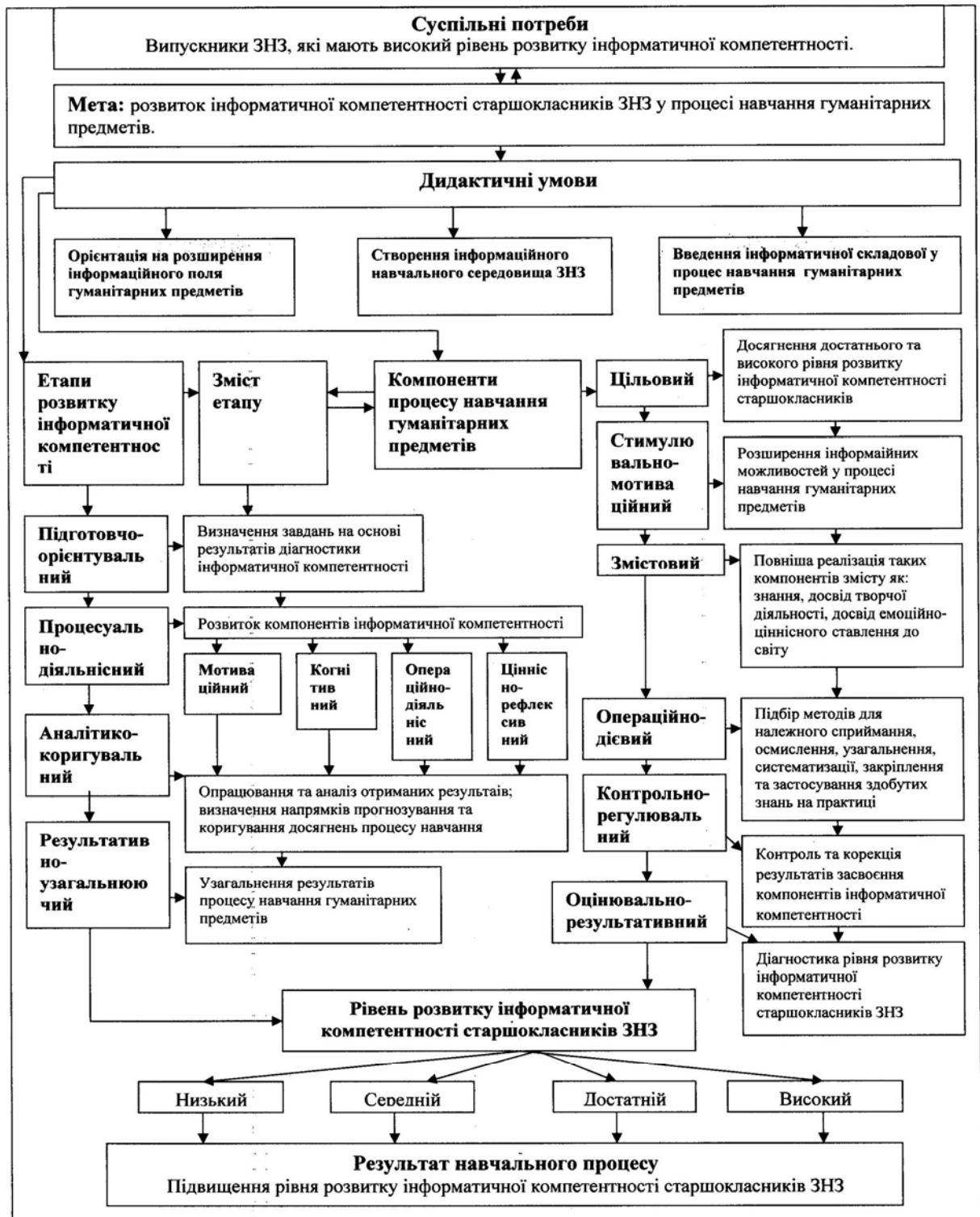

Рис. 1. 2. Модель розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів

Відповідно до результатів контрольного зрізу, високий рівень розвитку інформатичної компетентності показали 6,4 % старшокласників експериментальних груп і 3,2 % контрольних груп; достатній – 63,8 % та 19,1 %; середній – 19,3 % та 36,2 %; низький – 10,5 % та 41,5 % відповідно (рис. 1.3.).

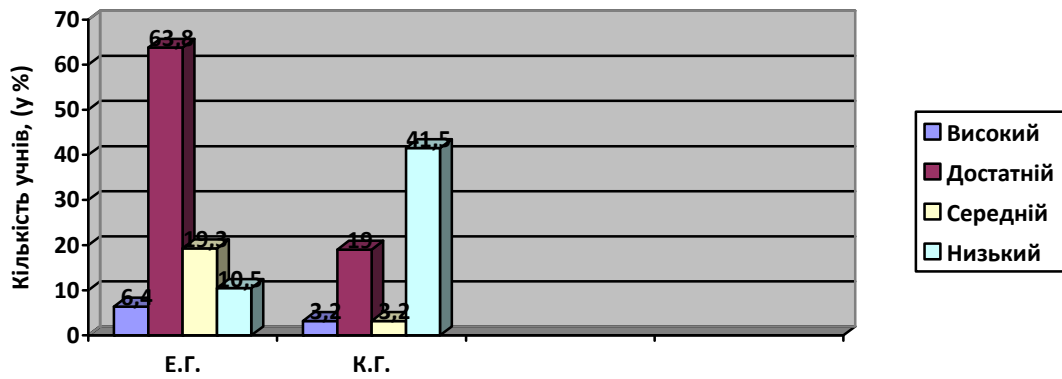

Рис. 1.3. Результати контрольного зрізу щодо рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів

Динаміка розвитку інформатичної компетентності старшокласників експериментальної групи (табл. 1.1) складає на високому рівні - 4,3 %; на достатньому – 50,9 %; на середньому – 5,9 %; на низькому – 49,3 %. Таким чином, рівень розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів за усередненим показником на високому та достатньому рівнях у експериментальних групах значно вищий, ніж у контрольних.

Таблиця 1.1

Динаміка рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів (у %)

Рівні	Групи	Знання, уміння, навички, мотивація, рефлексія		Динаміка
		До експ-ту	Після експ-ту	
Високий	Контрольна	2,6	3,2	+0,6
	Експериментальна	2,1	6,4	+4,3
Достатній	Контрольна	12,4	19,1	+6,7
	Експериментальна	12,9	63,8	+50,9
Середній	Контрольна	24,5	36,2	+11,7
	Експериментальна	25,2	19,3	-5,9
Низький	Контрольна	60,5	41,5	-19,0
	Експериментальна	59,8	10,5	-49,3

Таким чином, рівень розвитку інформатичної компетентності старшокласників на високому та достатньому рівнях у експериментальних групах значно вищий, ніж у контрольних. Кількісний та якісний аналіз результатів експериментального дослідження підтвердив ефективність

дидактичних умов розвитку інформатичної компетентності старшокласників у процесі навчання гуманітарних предметів та засвідчив розвиток мотивації, системи теоретичних знань у галузі ІКТ, практичних умінь та навичок, рефлексії.

Отже, результати експериментального дослідження довели, що розвиток інформатичної компетентності старшокласників відбувається ефективніше із застосуванням експериментального навчання, яке ґрунтується на таких дидактичних умовах, як: орієнтація процесу навчання гуманітарних предметів на розширення їхнього інформаційного поля за рахунок розвитку інформатичних знань, умінь і навичок, опори його на внутрішньоінтенційну спрямованість учня, що забезпечує відповідну мотивацію, появи можливостей для реалізації не лише традиційних компонентів змісту шкільної освіти, а й нетрадиційних – досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу; створення ефективного інформаційного навчального середовища у процесі навчання гуманітарних предметів шляхом розв'язання технічних, програмних, академічних, організаційних та дослідницьких проблем; введення інформатичної складової у процес навчання предметів гуманітарного циклу, що є основою для розвитку інформатичної компетентності.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено новий шлях розв'язання проблеми розвитку інформатичної компетентності старшокласників, що виявляється у визначенні дидактичних умов, які сприяють підвищенню рівня розвитку зазначеного феномену у процесі навчання гуманітарних предметів. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ці дидактичні умови як компонент моделі розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів. Отримані результати дослідження дали підґрунтя для таких висновків:

1. Теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження переконує, що сучасне інформаційне суспільство вимагає принципово нової підготовки випускників загальноосвітніх навчальних закладів, яка передбачає розвиток низки компетентностей, серед яких провідне місце займає інформатична. Необхідність розвитку інформатичної компетентності старшокласників обумовлена невідпинним зростанням обсягу інформації і впровадженням в усі сфери життя людства сучасних ІКТ. Однак, традиційний підхід не може забезпечити ефективний розвиток зазначеної компетентності. Тому актуалізується питання організації навчального процесу згідно до концептуальних положень компетентнісного підходу.

2. На основі здійсненого аналізу наукової літератури визначено сутність поняття *«інформатична компетентність старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів»*, під яким пропонуємо розуміти інтегративну характеристику учнів, що включає в себе сукупність

знань, умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей і передбачає здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, оперувати інформаційними даними на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного розв'язання практичних задач навчального характеру.

Уточнено зміст термінів «компетентність» та «компетенція»: *«компетентність»* – це сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, мотивацій, переконань, цінностей, інтересів індивіда, особистісних якостей та практичного досвіду, які необхідні для успішного виконання певної навчальної діяльності чи досягнення певної мети відповідно до вимог сучасного суспільства; *«компетенція»* – це певна сфера діяльності чи певне коло повноважень, у яких індивід може ефективно діяти на основі знань, умінь, навичок, мотивацій, переконань, цінностей, особистісних якостей та інтересів. Уточнено сутність поняття *«інформаційна компетентність»* – уміння самостійно шукати, аналізувати, відбирати, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати необхідну інформацію за допомогою реальних об'єктів та інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Обґрунтовано структуру інформатичної компетентності, яка складається з таких компонентів: мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, ціннісно-рефлексивного. Проведене дослідження виявило, що інформатична компетентність характеризується такими провідними властивостями, як: відносність, структурованість, селективність, акумулятивність, дуалізм, самоорганізованість, поліфункціональність, динамічність, мінливість та низкою функцій: пізнавальною, комунікативною, адаптивною, нормативною, оцінною, інтерактивною та розвивальною.

4. Визначено критерії оцінювання рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів: володіння теоретичними знаннями у галузі інформатики та ІКТ; практичні уміння та навички роботи з сучасними ІКТ та мережею-Інтернет; розвиток мотивації застосовувати ІКТ у процесі навчання; розвиток рефлексії. Визначено та охарактеризовано рівні розвитку інформатичної компетентності старшокласників: високий, достатній, середній, низький.

5. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів: орієнтація процесу навчання гуманітарних предметів на розширення їхнього інформаційного поля за рахунок розвитку інформатичних знань, умінь і навичок, опори його на внутрішньоінтенційну спрямованість учня, що забезпечує відповідну мотивацію, появи можливостей для реалізації не лише традиційних компонентів змісту шкільної освіти, а й нетрадиційних – досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу; створення ефективного інформаційного навчального середовища у процесі навчання

гуманітарних предметів шляхом розв'язання технічних, програмних, академічних, організаційних, дослідницьких проблем; введення інформатичної складової у процес навчання предметів гуманітарного циклу, що є основою для розвитку інформатичної компетентності.

Перша дидактична умова реалізовувалась шляхом орієнтації процесу навчання гуманітарних предметів на такі ознаки компетентнісного підходу, які властиві для основних складових компетентностей: розширення у процесі комп'ютеризації навчання гуманітарних предметів інформаційної складової до меж, достатніх для запуску механізму самоорганізації знань учня у нестандартних умовах або у ході розв'язання проблемних ситуацій; розвиток пошукових умінь, необхідних для розширення інформаційного поля гуманітарних предметів, та доведення їх до автоматизму; опора на внутрішньоінтенційну спрямованість учня у ході формування у нього мотивації до навчання за рахунок розширення інформаційних можливостей для розвитку власної внутрішньоінтенційної сфери; полегшення навчального процесу за рахунок поліпшення умов для образотворення в ситуаціях розширення інформаційних полів і появи можливостей для засвоєння не лише традиційних компонентів змісту гуманітарної шкільної освіти: знань, умінь і навичок, а й нетрадиційних: досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу; орієнтація навчального процесу на розв'язання головної педагогічної суперечності – суперечності між власноособистісними і загальносупільнимим інтересами за рахунок розвитку внутрішньоінтенційної спрямованості учня на основі інформатичної складової.

Створення ефективного інформаційного навчального середовища у процесі навчання гуманітарних предметів здійснювалося шляхом розв'язання технічних (забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів ІКТ та доступом до мережі-Інтернет), програмних (забезпечення програмами спеціального та загального призначення), академічних (теоретична, практична, методична, психологічна підготовка вчителів-предметників до застосування ІКТ у процесі навчання гуманітарних предметів), організаційних (організація процесу навчання гуманітарних предметів із застосуванням ІКТ), дослідницьких (інтеграція ІКТ у процес навчання гуманітарних предметів) проблем.

Введення інформатичної складової у процес навчання предметів гуманітарного циклу реалізовувалося шляхом застосування та удосконалення знань, умінь та навичок, здобутих на уроках інформатики для розв'язання завдань творчого, дослідницького характеру (наприклад, за допомогою таких програм Windows як: Word, Excel, Publisher, PowerPoint тощо та мережі-Інтернет).

6. Розроблено модель розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів, яка орієнтується на певні науково-теоретичні концепції (поетапне формування розумових дій, проблемне навчання, теорія діяльності, єдності свідомості та діяльності, сенсорна умовно-

рефлекторна теорія). У зазначеній моделі взаємопов'язані такі елементи: мета, дидактичні умови, етапи розвитку інформатичної компетентності (підготовчо-орієнтувальний, процесуально-діяльнісний, аналітико-коригувальний, результативно-узагальнюючий), компоненти інформатичної компетентності (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, ціннісно-рефлексивний), компоненти процесу навчання гуманітарних предметів (цільовий, стимулювально-мотиваційний, операційно-дієвий, контрольно-регулювальний, оцінювально-результативний), рівні розвитку інформатичної компетентності (високий, достатній, середній, низький), а також результат – підвищення рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників ЗНЗ.

7. Експериментально перевірено дидактичні умови розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів як компонент моделі. Результати констатувального експерименту засвідчили, що як у експериментальних, так і в контрольних групах переважає низький та середній рівні розвитку інформатичної компетентності. Так, за усередненими показниками низький рівень розвитку інформатичної компетентності показало 59,8 % учнів експериментальних груп та 60,5 % – контрольних груп, середній – 25,2 % та 24,5 %, достатній – 12,9 % та 12,4 %, високий – 2,1 % та 2,6 % відповідно.

Результати контрольного зрізу засвідчили, що високий рівень розвитку інформатичної компетентності виявили 6,4 % старшокласників експериментальних груп і 3,2 % контрольних груп; достатній – 63,8 % та 19,0 %; середній – 19,3 % та 36,2 %; низький – 10,5 % та 41,5 % відповідно. Таким чином, рівень розвитку інформатичної компетентності старшокласників експериментальних груп за усередненим показником значно вищий, ніж контрольних. Така позитивна динаміка розвитку інформатичної компетентності старшокласників експериментальних груп пояснюється тим, що упродовж експериментального навчання учні активно застосовували ІКТ, інтегрували знання, уміння і навички, здобуті на уроках інформатики, та удосконалювали їх упродовж навчання гуманітарних предметів.

Результати контрольного зрізу свідчать про ефективність дидактичних умов розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів.

Результати дослідно-експериментальної роботи не претендують на повне розв'язання цієї складної проблеми, однак відкривають нові перспективи в наукових дослідженнях зазначеного спрямування (зокрема, актуальним напрямком є розробка педагогічних програмних засобів з різних навчальних дисциплін, які будуть спрямовані не лише на оволодіння певними предметними знаннями, уміннями та навичками, але й на розвиток інформатичної компетентності школярів).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Богачик М. С. Системотвірні чинники процесу формування інформатичної компетентності учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів / М. С. Богачик // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Вип. 43. – С. 113–117.

2. Богачик Марина. Розвиток інформатичної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання в педагогічному університеті / Марина Богачик // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія. Вип. 569. – Чернівці, 2011. – С. 12–19.

3. Богачик М. С. Розвиток інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання іноземної мови / М. С. Богачик // Вісник Луганського університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – 2012. – № 15 (250). – С. 93–101.

4. Богачик М. Формування інформаційної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів / М. Богачик // Нова педагогічна думка : Науково-методичний журнал. – Рівне, 2009. – № 4. – С. 52–54.

5. Богачик М. Інформаційна компетентність старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів на уроках іноземної мови як чинник активізації пізнавальної діяльності учнів у сучасному педагогічному просторі / М. Богачик // Нова педагогічна думка : Науково-методичний журнал. – Рівне, 2010. – № 3. – С. 22–24.

6. Богачик М. Компетентісно-зорієнтоване навчання як проблема педагогічної науки та практики / М. Богачик // Нова педагогічна думка : Науково-методичний журнал. – Рівне, 2010. – № 4. – С. 33–36.

7. Богачик М. С. Розвиток інформатичної компетентності педагогів та менеджерів освіти в сучасному інформаційному просторі / М. Богачик // Нова педагогічна думка : Науково-методичний журнал. – Рівне, 2012. – № 4 (72). – С. 137–140.

8. Богачик М. Формування інформатичної компетентності сучасного педагога як однієї з умов його готовності до інноваційної діяльності / М. Богачик // Нова педагогічна думка : Науково-методичний журнал. – Рівне, 2012. – № 2 (70). – С. 101–104.

9. Богачик М. С. Компетентнісний підхід в освіті у площині генетичного аналізу / М. С. Богачик // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. – Вип. 42. – С. 19–24.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Богачик М. С. Розвиток інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання іноземної мови / М. С. Богачик // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці : Матеріали IV Всеукраїнської

науково-практичної конференції м. Луганськ, 31 травня – 1 червня 2012 р. – Луганськ : Phoenix, 2012. – С. 127–129.

11. Богачик М. С. Модель развития информатической компетентности старшеклассников общеобразовательных учебных заведений в процессе обучения гуманитарным дисциплинам / М. С. Богачик // Теория и практика педагогической науки в современном мире: традиции, проблемы, инновации: Материалы международной научно-практической конференции, г. Новокузнецк, 14 февраля 2013 г., В 3–ч. Ч. 1. – Новокузнецк : Издательство КузГПА, 2013. – С. 94–100.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дослідження

12. Богачик М. Науково-методичні засади формування готовності педагогів до розвитку соціальної компетенції вихованців позашкільних навчальних закладів / М. Богачик // Нова педагогічна думка : Науково-методичний журнал. – Рівне, 2011. – № 3. – С. 6–8.

АНОТАЦІЇ

Богачик М. С. Розвиток інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2013.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів. Здійснено аналіз стану цієї проблеми у світлі компетентнісного підходу, визначено сутність, структуру, властивості, функції інформатичної компетентності. Визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичні умови, які забезпечують підвищення рівня розвитку інформатичної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних предметів. Доведено ефективність визначених дидактичних умов. Отримані результати можуть бути використані у практиці навчання гуманітарних предметів.

Ключові слова: інформатична компетентність, інформаційна компетентність, компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, ключові компетентності, інформаційно-комунікаційні технології, інформатична освіта, навчальний процес, загальноосвітні навчальні заклади, старшокласники, гуманітарні предмети.

Богачик М. С. Развитие информатической компетентности старшеклассников общеобразовательных учебных заведений в процессе обучения гуманитарным предметам. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2013.

Диссертационное исследование посвящено проблеме развития информатической компетентности старшеклассников общеобразовательных учебных заведений в процессе обучения гуманитарным предметам.

Осуществлен анализ становления этой проблемы в свете компетентностного подхода, определено сущность, структуру, свойства, функции, уровни развития информатической компетентности, основные причины недостаточного развития указанного феномена как среди старшеклассников общеобразовательных учебных заведений, так и среди учителей-гуманитариев. Определены дидактические условия развития информатической компетентности старшеклассников в процессе обучения гуманитарным предметам: ориентация процесса обучения гуманитарным предметам на расширение их информационного поля за счет развития информатических знаний, умений и навыков, опоры его на внутреннеинтенциональную направленность ученика обеспечивает соответствующую мотивацию, появления возможностей для реализации не только традиционных компонентов содержания школьного образования, но и нетрадиционных – опыта творческой деятельности и опыта эмоционально-чувственного отношения к миру (расширение в процессе компьютеризации обучения гуманитарным предметам информационной составляющей до пределов, достаточных для запуска механизма самоорганизации знаний ученика в нестандартных условиях или в ходе решения проблемных ситуаций, развитие поисковых умений, необходимых для расширения информационного поля гуманитарных предметов, и доведения их до автоматизма; направление учебного процесса на решения главного педагогического противоречия – противоречия между собственными и общественными интересами), создание эффективной информационной учебной среды в процессе обучения гуманитарным предметам за счет решения технических (обеспечение общеобразовательных учебных заведений ИКТ и доступом к сети-Интернет), программных (обеспечение программами специального и общего назначения), академических (теоретическая, практическая, методическая, психологическая подготовка учителей-предметников к применению ИКТ в процессе обучения гуманитарным предметам), организационных (организация процесса обучения гуманитарных предметов с применением ИКТ), исследовательских (интеграция ИКТ в процесс обучения гуманитарным предметам) проблем; введение информатической составляющей в процесс обучения предметов гуманитарного цикла, что является основой для развития

информатической компетентности (применение и совершенствование знаний, умений и навыков, полученных на уроках информатики для решения задач творческого, исследовательского характера).

Разработана модель развития информатической компетентности старшеклассников общеобразовательных учебных заведений в процессе обучения гуманитарным предметам (на примере факультативных курсов «Welcome to Great Britain» и «Английская литература XIX–XX века»). Модель базируется на общественных потребностях: возникает необходимость подготовки выпускников общеобразовательных учебных заведений, которые имеют высокий уровень информатической компетентности. Цель модели – развитие информатической компетентности старшеклассников общеобразовательных учебных заведений в процессе обучения гуманитарным предметам. Для реализации указанной цели необходимо создать определенные ранее дидактические условия. Об эффективности дидактических условий развития информатической компетентности старшеклассников общеобразовательных учебных заведений в процессе обучения гуманитарным предметам как компонента модели свидетельствуют данные контрольного среза опытно-экспериментальной работы. Проведенный количественный, качественный и статистический анализ выявил тенденцию позитивных изменений развития информатической компетентности старшеклассников в процессе обучения гуманитарным предметам. Полученные результаты могут быть использованы в практике обучения иностранным языкам и литературе в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: информатическая компетентность, информационная компетентность, компетентностный подход, компетентность, компетенция, ключевые компетентности, информационно-коммуникационные технологии, информатическое образование, учебный процесс, общеобразовательные учебные заведения, старшеклассники, гуманитарные предметы.

Bohachyk M. S. The development of information competence of secondary schools' seniors in the process of humanities teaching. – Manuscript.

The thesis submitted for a Candidate's degree, speciality 13.00.09 – Theory of Teaching. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2013.

The thesis is devoted to the development of information competence of secondary schools' seniors in the process of humanities teaching. The analysis of the formation of this problem in the light of the competency approach, the essence, the structure, the characteristics, the functions, the properties of information competence was done. The didactic conditions of development secondary schools' seniors' information competence in the process of humanities teaching were determined, theoretically

substantiated and experimentally verified. The efficiency of the proposed didactic conditions was proved during experimental work. The results can be used in the practice of humanities teaching.

Key words: information competence, competence approach, competence, key-competence, information and communication technology, information education, teaching, secondary schools, seniors, humanities.

Підписано до друку 14.05.2013 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 753

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»

46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2 б,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 33 від 06 грудня 2007 р.

СПД Созанський А.М.